

SERBAREA DE LA PUTNA ȘI RĂZBOIUL FRANCO-PRUSAC (1870–1871)

ION FILIPCIUC

Costișa, jud. Suceava
E-mail: mioritza437@yahoo.com

The Putna Celebration and the Franco-Prussian war (1870–1871)

(Abstract)*

Between the cultural and religious event dedicated to the Moldavian ruler Stephen the Great, organized by the Romanian students from Vienna, Paris, Liege, Iasi, Berlin, Bucharest and Blaj, which was to take place on Saturday, August 15/27, 1870, at the Putna Monastery (in Bukovina, in the Austro-Hungarian Empire), and the armed confrontation between France and Prussia (which started on Tuesday, July 7/19, 1870 and ended on September 2, 1870, with the surrender of the French army, the deposition and the exile of Napoleon III on Sunday, September 4, 1870) there is no cause-purpose-effect connection, all the more so as the two events happened dispersed in time and space (Berlin, Paris, Vienna, Bucharest, Putna).

And yet regarding the two historical facts, one Romanian and the other European, there was a factor of concern because in order to fill the vacant throne of the Kingdom of Spain, the Chancellor of Prussia chose Prince Leopold of Sigmaringen-Hohenzollern, whose brother Charles occupied in Bucharest the throne of the Romanian Principalities. However, the Bucharest-Berlin-Madrid triangle offered Europe a Hohenzollernian political perspective that could not be accepted by the hegemon pretender from Paris.

The celebration at the tomb of Stephen the Great was firstly suggested by Iralie Porumbescu, a parish priest in Putna village (Iasi, 1857). It was later presented by the Romanian student Constantin Aronovici in his dissertation „About the Genius of Stephen the Great” (Vienna, Saturday, December 4, 1869), conceived by Emanuil Logothetti (Saturday, December 25, 1869) and partially organized by Gabriel Băleanu inside the Putna Monastery on Saturday, August 15/27, 1870). The celebration took place in the tradition of the Assumption, with guests from Bukovinian villages and many others who came from Moldova, without causing impediments or suspicions in the context of the events in Europe.

The central committee of the Romanian students in Vienna postponed the celebration for 1871, for a reason which is understandable in the “mioritic space”: the disappearance of the insurance policy of the money deposited at a Viennese bank, recklessly entrusted to the Romanians “Pêrlea & Murășanu”. The invocation of the

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Franco-Prussian war (July 19, 1870 – May 10, 1871) was an excellent gimmick for credible publicity in the “Wallachian void”.

Keywords: Gabriel Băleanu, E. Logothetti, M. Eminescu, I. Slavici, Otto von Bismarck, Prince Leopold, Prince Charles, Napoleon III, abbot Arcadie Ciupercovici.

Vom pune într-o cumpănă comparativă două evenimente istorice care se petrec în același timp, în locuri diferite, însă fără nici o legătură unul (românesc) cu altul (european), ceea ce în termeni savanți ar însemna uconie – nicipând și utopie – niciunde, iar un exercițiu lipsit de exclamații patriotarde trebuie asumat măcar după un veac și jumătate, când aniversarea Putnei din acest an a stârnit și oarecari acuzații naționaliste. Apoi, cele două evenimente, Serbarea de la Putna și războiul franco-prusac din anii 1870–1871, nici nu se opun, pentru că unul este religios-cultural iar celălalt militar-politic, și nici nu se suprapun, întrucât nu sunt apropiate sau congruente. Totuși, fiindcă întâiul a fost invocat ca împiedicat de-al doilea, discuția nu poate fi ocolită.

Un fapt, însă, trebuie lămurit din capul locului: Mihai Eminescu nu a fost unul dintre inițiatorii Serbării de la Putna, întrucât, dacă urmărim prezența și semnătura lui în pregătirea și desfășurarea evenimentului, vom observa, cu destulă mâhnire, că poetul figurează ca secretar doar în șapte locuri: 1. sâmbătă, „Viena-n 4 martie 1870”, apel către studenții Facultății Teologice în Blaj; 2. „aprilie – mai 1870”, scrisoare către președintele comitetului ad-hoc din Blaj; 3. duminică, „în 31 mai /12 iunie 1870”, apel publicat în „Curierul de Iași”; 4. marți, „în 12/24 ianuarie 1871”, scrisoare către egumenul mănăstirii Putna; 5. 6 august 1871, scrisoarea către Titu Maiorescu, în care precizează că este unul dintre mulții secretari ai Comitetului central; 6. „în 29 iulie/11 august 1871”, în ziarul „Albina”, din Pesta; 7. marți, „în 3/15 august 1871”, răspunsul către Dumitru Brătianu.

Documentele în care Mihai Eminescu figurează ca „secretariu” sunt, așadar, chiar prea puține pentru un inițiator, iar Ioan Slavici, care a știut mai toate amănuntele despre Serbarea de la Putna, scrie foarte clar în amintirile sale, încă în 1903: „Eminescu n-a fost între inițiatorii serbării”. Și se înțelege că nici Slavici însuși n-a fost un inițiator. Însă, fără cei doi buni prieteni și râvna lor întru această ispravă, serbarea nu s-ar fi desfășurat cu fastul convenit și n-ar fi avut ecou peste veac.

Discuțiile și rezoluțiile care au dus la contopirea celor două societăți studențești – „Societatea literară și științifică” și Societatea „România” – s-au prelungit mai multe luni de zile, cu întâlniri în 20 octombrie 1870, 9 decembrie 187, 19 ianuarie 1871 și 8 aprilie 1871 –, până s-a ales, oarecum așezat, comitetul de conducere: Ioan Slavici, președinte (întrucât prezentase un raport al acțiunilor din 1870, inclusiv despre pierderea florinilor prin polița încredințată „bancherilor români” și își încheiase stagiul militar în armata cezaro-crăiască); Emanuil conte de Logothetti, vicepreședinte; Ioniță Bumbac (demisionar, dar suplinat apoi de Ilie Luță), secretar general; D. Popovici-Barcianu, secretar de ședință; Sterie N. Ciurcu, casier; Ioan Pop, controlor și Mihai Eminescu, bibliotecar.

Pentru a clătina, însă, cât de cât, marea minciună cu amânarea Serbării de la Putna din pricina izbucnirii războiului franco-prusac, nu avem nevoie decât de puțină cronologie. Ideea unei asemenea serbări a fost menționată într-o pagină scrisă de preotul Iraclie Porumbescu, în „Almanachulu pentru petrecere și învățătură” din 1857, Iași, prin câteva întrebări: „3. Să se proiecteze pentru reconsecrarea și reșezarea religvelor lui Ștefan cel Mare și a familiei lui, în locul unde se va ordina de înalte instanțe, o celebrație solenelă? Să se conchieme la aceea întregul cler gr. oriental al Bucovinei? Să se inviteze și alte notabilități ai nației române din Bucovina și celelalte Țări Românești? Și în ce mod să urmeze invitarea aceasta, prin cerculare oficiale în Principate, prin Consulate sau prin jurnale publice, și care să fie acele notabilități? 4. Pe când să se proiecteze acea celebrație solenelă?”¹

Cum „Almanachulu...” din 1857 se afla în Biblioteca gimnaziștilor din Cernăuți, nu-i de mirare că studenții români din Bucovina, aflați după vreo zece ani la Universitatea din Viena, propun o „celebrație solenelă” în memoria lui Ștefan cel Mare la mănăstirea din Putna. Astfel, studentul în medicină Constantin Aronovici, de loc din Botoșani, o provoacă prin disertația „Despre Geniul lui Ștefan cel Mare”, ținută în ziua de 4 decembrie 1869, într-o ședință a studenților români din Viena.

Despre Constantin Aronovici, câteva amănunte oferă Virginia Constantiniu, în articolul „Din Patrimoniul Memorialului Ipotești – fotografia lui Constantin Aronovici”, publicat online în „Monitorul de Botoșani”, în 10 mai 2020, și anume: că a stat la aceeași gazdă cu M. G. Eminoviciu, la birjarul Nikolaus Dzierddeck, în Dreifaltigkeitstrasse nr. 1309, în vremea școlărității cernăuțene – Eminescu notând ulterior, în ms. 2291, fila 35: „Teatru l-am jucat o dată în odaia din pod, în care ședeam eu cu Armanu (Const. Aronovici), a doua în grădină: «Landhaus an der Heerstrasse» și «Liebele am Fenster»” –; că, la Viena, poetul împrumuta bani de la acest student armean C. Aronovici² și că poetul a făcut parte din Societatea literară-socială „România”, din octombrie 1869, al cărei președinte era medicinistul C. Aronovici, constituită încă din 3/15 mai 1868, cu deviza „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!”, ce va fi îmbrățișată doar pe jumătate de către „România Jună”, în 8 aprilie 1871, prin „Uniți-vă în cuget, uniți-vă în Dumnezeu!”³

¹ Iraclie Porumbescu, „Desmormântarea domnitorilor Moldovei. În catacombele Mănăstirii Putna”, în Leonida Bodnărescu, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, adunate și însoțite de o schiță biografică, partea I, Cernăuți, 1898, p. 60.

² Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, Editura Sport-Turism, 1978, pp. 56, 131, 134.

³ Eugenia Glodariu, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din monarhia habsburgică 1860–1918*, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1998, p. 40. Ziarul „Albina” din Pesta, în 3/15 mai 1868, anunța, la rubrica „Variatăți”: „La tendrea decretului Înaltei Locoteninti c. r. a Austriei inferioare dto 25 aprilie 1868 nr. 12247, prein care societatea literarie-sociale «Romani’a» este legitime: este legitime reconoscută și în urm’a apelului emis de orgaratlu concrediutu cu conducerea provisory a societăței dto 4 maiu a.c. societatea «Romania» în adunarea s’a dein 8 a l. c. s’au constituitu legalnainte definitive. Personalulu conducerieriu s’a alesu pre bas’a statuleru conform LKK 32 și 33. Președinte: Const. Aronoviciu, medicinistu, V.– Președinte: Gerasimu Busu, jurist; Senatori: Basiliu Ratcu med., Const. Moisilu aud. de fil.; Nicolau Olariu, jurist; Nicolau Peligradi technicu, secretariu: Paulu Tancu

În sfârșit, mărturia lui Ioan Slavici rămâne o probă sigură: „La 1870 se împlineau, așa se zicea, patru sute de ani de la urzirea Mănăstirii Putna, și dr. Aronovici din Botoșani făcuse propunerea ca să profităm de ocaziunea aceasta, spre a pune la cale o serbare națională la mormântul lui Ștefan cel Mare”⁴.

Urmează, după trei săptămâni, apelul și proiectul de program, semnate de președintele Petru Pitey, secretarii Gabriel Băleanu și Emil Cozub, din comitetul provizoriu, în 25 decembrie 1869, cu o serie de argumente, între care: „Deși desfăcuți unii de alții în privința politică, ne unește totuși aceeași limbă, aceleași obiceiuri și datine, aceeași religie și credință politică și socială, de la Tisa pân-la Marea Neagră, de la Nistru și pân-la Balcani. Scopul nostru comun nu fură și nici că vor fi în stare a-l împedica nici politica străină, nici cursul timpului. Este însă o necesitate imperioasă pentru conlucrarea la același scop, ca să ne coadunăm din toate unghiurile, spre a ne cunoaște unii pe alții, a ne uni în cuget și simțiri, a ne conțelege despre interesele noastre comune, pentru care suntem și existăm, pentru progres și cultură națională”⁵.

Dar în 1/12 ianuarie 1870, cum ar veni An Nou, stil nou/stil vechi, câțiva studenți români din capitala Imperiului Austro-Ungar, între care și Mihai Eminescu, îi fac o vizită fostului domnitor al Principatelor Române, Alexandru Ioan Cuza, aflat în sanatoriul din Ober-Döbling de lângă Viena⁶. Oare în ce pricină? Poate chiar în vederea invitației fostului domnitor român la Serbarea de la Putna? Surghiunitul moldav nu avea permisiunea să treacă hotarele Principatelor Române, dar Putna se afla în Bucovina cezaro-crăiască. Ca un perfid joc al destinului, peste 14 ani, același Mihai Eminescu, tratat și însănătoșit în același stabiliment vienez, va fi vizitat de omul politic și mentorul junimist Titu Maiorescu, pregătit să se întoarcă în țară după un sejur de o săptămână în aceeași măreață capitală cezaro-crăiască, în 1/12 ianuarie 1884, dar „n-a stat nici un minut”, scrie poetul către prietenul său Alexandru Chibici-Reveneanu, în 12/24 ianuarie 1884, anul fiind scris greșit „1874”, poetul simțindu-și, probabil, claustrarea ca-n vremea studenției vieneze.

Despre Emanuil Logothetti avem evocarea lui Gabriel Băleanu, „Întru memoria lui Emanuil Logotheti” (1 noiembrie 1871), din care spicuim: „După absolvirea cu succes excelent a studiilor gimnaziale, în 1869, intra la Facultatea de Drept din Viena, dedicându-se științei cu cea mai mare stăruință. Cu toate acestea, nu uita de datorințele sale naționale, căci națiunea și-o iubea mai presus de toate. Astfel, fu unul din motorii principali la unirea celor două societăți române ce existau la venirea lui în Viena, unul din cei trei conceptori ai ideii serbării din

aud de fil., casieriu; Michailu Teodoru tehnicu. P.t. dd. Onoratori, colegii și amicii, care vor binevoi a onora societatea cu scrisori, cari cadu în sfer'a și afacerile ei, binevoiesc a le adresa: Societății «Romani'a», la universitate. Viena în 10 maiu 1868. C. Aronovici, pres.; Paulu Tancu, h.t. secret”.

⁴ Ioan Slavici, *Amintiri. Eminescu – Creangă – Caragiale – Coșbuc – Maiorescu*, București, (f. ed.), 1924, p. 42.

⁵ „Traian”, anul II, nr. 3 din 10 ianuarie 1870, p. 11.

⁶ Zenovie Cârlogea, *Mihai Eminescu. Dicționar monografic. Oameni din viața lui*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2019, p. 189.

Putna și lucrătorul cel mai exact și mai sincer întru realizarea ei. Nopti întregi petrecea lucrând cu câțiva amici ai săi din Comitetul central al anului întâiu. Prin stăruința lui, incurseră în fondul serbării 3 000 florini, întreprinzând anume o călătorie în Bucovina. Ca președinte a primei delegațiuni, dezvoltă o activitate și o abnegațiune admirabilă⁷.

Dar cine era acest Emanuil conte de Logothetti? Provenea dintr-o familie bizantină, cu urmași răzlețiți după căderea Constantinopolului (1453), prin Venetia, de unde un ofițer, Iacob conte Logothetti (1741–1802), ajunge, într-un târziu, la Cernăuți, se căsătorește în 6 august 1775 cu Ecaterina, fata starostelui Leon Imbault, primește moșia Șirăuți (de Sus și de Jos), moștenește câteva case în Cernăuți, iar în ziua de 12 octombrie 1777, dimpreună cu alți 26 de boieri moldavi, depune „jurământul bucovinean” către împărăteasa Maria Teresia. Familia Logothetti va avea șase copii: Leon, Iosef, Aloys, Franz, Maria și Suzana. Un urmaș al acestora, contele Louis Logothetti (18 decembrie 1807 – 30 mai 1896), căsătorit cu Victoria (Costin), are, însă, un singur băiat: Emanuil Logothetti (19 mai 1849 – 1 noiembrie 1871), născut la Șirăuții de Jos (Slobidca sau Slobodca, în apropiere de Sadagura), cu primele învățături în casa părintească, apoi la Obergymnasium din Cernăuți, unde a fost primit în toamna anului 1861, avându-i colegi pe Dan Pamfil, Emil Cozub, Anton Kochanowski, Daniel Werenka, Ilie Luția, Ignat Carage și chiar pe Mihail G. Eminoviciu. În octombrie 1869, se înscrie student – „Emanuil Graf Logothetty” – la Facultatea de Drept din Viena, unde audiază cursuri frecventate și de către Eminescu, întrucât erau susținute de profesori cu largă autoritate științifică (Carol Ludvig Arndts, drept roman; Robert Zimmermann, filosofie și istoria filosofiei; Lorenz von Stein, drept administrativ)⁸.

Inițiativa și implicarea lui Emanuil Logothetti în Serbarea de la Putna au fost hotărâtoare. Din păcate, sănătatea nu i-a îngăduit să ajungă la Putna și la festivalul din august 1871, iar în scurtă vreme, în ziua de 1 noiembrie 1871, își va sfârși viața în plină tinerețe.

Din faptul că doi dintre „conceptorii” serbării de la Putna proveneau din Obergymnasium de la Cernăuți – al treilea se prea poate să fi fost chiar Gabriel Băleanu, dar despre el nu știm decât că era feciorul unei familii de țărani, Buliga, din satul Volovăț, cu monumentala biserică ridicată de Ștefan cel Mare în 1502 –, așadar cititori prin Biblioteca gimnaziștilor lui Aron Pumnul și negreșit cunoscători ai întrebărilor despre acea „celebrație solenelă” a preotului Iraclie Porumbescu din 1857, avem îndreptățirea să credem că ideea serbării naționale din 1870 a fost a unor bucovineni.

⁷ „Albina”, anul VI, nr. 92 din 11/23 noiembrie 1871, apud *Serbarea de la Putna, 1871. Publicistică, documente, amintiri*, ediție îngrijită de monahul Alexei Cojocaru, Mănăstirea Putna, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2021, p. 280.

⁸ Dragoș Olaru, „Cernăuțeanul Emanuil Logothetti – unul din primii inițiatori ai Serbării de la Putna”, în „Scriptum”, anul XXVII, nr. 3–4, 2021, pp. 8–13; Zenovie Cârlegea, în *op. cit.*, p. 382, grafiază greșit numele „Logotherry”.

*

Să vedem, totuși, ce scriau gazetele despre războiul franco-prusac. Ne este îndestul de lămuritoare o pagină din „Curierul de Iassi”, care își vestește cititorii: „O depeșă din Oderberg, cu data 16 iulie [1870] ne spune că ministrul prusian dinpreună cu Consiliul Confederațiunii de Nord au datu ordinu pentru mobilizarea întregii armate a Bundului german. În toate părțile se ieu măsurile cele mai grabnice, care sunt primite de popor cu mare entuziasmu. Serviciul drumului de fier este pusu mai cu desăvârșire la dispoziția afacerilor și scopurilor militare. Prin Breslau s-a respânditu scirea că principele eriditaru dinpreună cu Steinmetz vor pleca cu corpurile lor spre Germania de Sudu, regele cu Moltke spre Coblenz, Carol Friederich cu Herwarth spre Hanovera. În toate orașele mai de frunte ale Prusiei se sevârșescu demonstrațiuni contra Franței.

Conform altei depeșă cu aceeași dată din München, ambasadorul prusian din acea capitală a interpelatu în 14 iulie pre ministrul de acolo, dacă elu este [a]plecatu, în înțelesul alianței de apărare, a se lipi lângă Prusia în resbelul de față. După o conțelegere efectuată pe calea telegrafică cu Ducatul Baden și Württemberg, Ministeriul Bavariei a datu un respunsu afirmativu în numele regelui, adecă de-a coopera pe lângă Prusia. S-aude că câteva trupe pruseseci se află deja pe drumu, pentru a ocupa locurile fortificate ale Germaniei de Sudu, pe când trupele germane de Sudu vor lua drumul spre Nordu pentru a apăra ducatele din părțile Elbei. Se asigură că plecarea ambasadorului Franței din München a fost hotărâtă pentru 17 iulie. Totodată, este de însemnatu a spune că comersanții din Berlin vreu a pune la dispoziția regelui un milion de taleri [un taler prusac cântărea 22 gr argint 75%; n.n. – I. F.] pentru trebuințele resboiului.

«Dresdner Journal» de la 16 iulie comunică unu ordinu relativu la punerea în mișcare de resboiu a armatei Saxonice. Din Rusia, după scirile din 16 iulie, a început a se transporta pe fiecare zi cantități foarte mari de cereale în Prusia.

Întrunirea Cortesilor, care avea să se țină la Madrid, în 20 iulie, urmând o deplină înțelegere între președintele Cortesilor, între guvernul și între comitetul permanent alu Cortesilor – s-au amânatu, fiindcă chestiunea pentru care întrunirea era convocată nu mai este la ordinea zilei.

La 13 iulie, Conciliul ecumenicu din Roma a votatu infailibilitatea Papei cu 450 voturi, contra 88 și 62 condiționali. Armata francesă a căpătat ordinu de a părăsi statul papal.

Comerciul cerealelor prin orașele din străinătate săptămâna trecută au decursu în linisce. Scirile resbelice n-au produs nici o turburare, afară de oareșcari urcări de prețuri. Aceste urcări însă nu prea sunt mari, deoarece sămănăturile de estimp dau roade bune și abundente”⁹.

⁹ „Curierul de Iassi”, 9 iulie 1870, p. 3.

În același număr, la rubrica „Sciri ultime”, se scriu următoarele:

„Frankfort, 18 iulie. Guvernul francesu a cerutu ca guvernele din Germania de Sudu să se declare: dacă voru să țină neutralitatea sau dacă voru să dea ajutoru Prusiei?

Paris, 17 iulie. Astăzi seara a plecatu spre Berlin unu general francesu cu declarațiunea oficială de resbelu.

Sciri private sosite aseară spun că la drumurile de feru în Prusia s-a închis circulațiunea trenurilor pentru mărfuri și personae, din causă că drumurile ferate se ocupă de transportarea trupelor”¹⁰.

Așadar, în acele zile din vara anului 1870, românii din jurul Carpaților, dar și din cele patru zări ale pământului erau încredințați că războiul dintre Franța și Prusia nu mai putea fi evitat; în fapt, confruntarea dintre cele două puteri europene s-a pornit în ziua de marți, 7/19 iulie 1870. Dar, după opt zile de la izbucnirea războiului franco-prusac, miercuri, 15/27 iulie 1870, comitetul aranjor, condus de Emanuil Logothetti și Gabriel Băleanu, pleacă de la Viena la Putna pentru a pregăti serbarea proiectată pentru ziua de sâmbătă, 25 decembrie 1869.

Egumenul mănăstirii din Putna, Arcadie Ciupercovici, informează prompt Consistoriul Ortodox din Cernăuți despre proiectul serbării studenților români care l-au vizitat cu câteva zile înainte de 23 iulie/4 august 1870, ceea ce înseamnă măcar în 20 iulie/1 august 1870, ca „să construiască o hală festivă”. Dar, peste alte cinci zile, sâmbătă, 25 iulie/6 august 1870, cu trei săptămâni înainte de Hramul Sf. Marii, același egumen al Mănăstirii Putna solicită un ajutor financiar pentru buna desfășurare a serbării din 15/27 august: „Cu referire la decizia Înaltului Consistoriu din data de 4/16 iulie a. c. I. J. ZI 3416, mănăstirea cea mai disciplinat supusă informează Consistoriul Episcopal că românii, datorită evenimentelor de război, acum tot mai numeroase, s-au retras de la ținerea sărbătorii lor naționale la mănăstirea de aici și ca urmare nu mai întreprind pregătiri referitoare la aceasta. Cu privire însă la faptul că mănăstirea din Putna, realizată pe cheltuiala celui mai mare binefăcător național și mai sărbătorit voievod moldav, a fost sfințită în anul 1470, de ziua Adormirii Maicii Domnului, prea smeritul convent, din recunoștință și din obligația cinstirii întemeietorului care se odihnește în interiorul acestei biserici mănăstirești, rămâne obligat moral să țină sărbătoarea bisericească cu o vechime de 400 de ani. Astfel că el își permite să prezinte onoratului Consistoriu spre a fi discutată rugămintea ca onoratul însuși să contribuie la realizarea actului religios creștin, reușind să obțină din Fondul religios greco-ortodox suma foarte modest apreciată de 500 de guldeni v. a., în aceasta fiind cuprinse ținerea exegezelor ce trebuie efectuate pentru marele ctitor și servirea unei mese poporului reunit în mănăstire, căci, în caz negativ, evaluând primirea pentru un număr așteptat de oaspeți de altă stare și participarea la pomenirea a 400 de ani de la festivitatea sfințirii bisericii mănăstirești, luând în seamă în sfârșit, cunoscuta dotare foarte sărăcăcioasă cu călugări, conventul pregătit în modul cel mai disciplinat este pus în

¹⁰ *Ibidem.*

cea mai mare încurcătură, în paguba prestigiului și demnității acestei celei mai impunătoare și bogate mănăstiri a Moldo-României și Bucovinei și, pe deasupra, ar putea provoca acesteia cea mai sensibilă jignire care, plină de smerenie ea însăși ținând seama de realitate – când această mănăstire posedă 59 de proprietăți în Fondul religios greco-ortodox – nu o merită”¹¹.

Altfel spus, Arcadie Ciupercovici are știință că studenții români aranșorii ai serbării din 15/27 august 1870 nu aveau banii trebuitori unei ceremonii cuviincioase întru memoria lui Ștefan cel Mare și socotea că 500 de guldeni (un gulden avea 10 gr. argint 90%, ceea ce însuma un obol de 5 kg) ar fi îndestulători pentru un praznic închinat ctitorului care a înzestrat mănăstirea din Putna cu peste 50 de sate și biserici acaparate de Fondul religios din Bucovina.

*

Să ne întoarcem, însă, în ziua de sâmbătă, 15/27 august 1870, când la hramul mănăstirii din Putna au luat parte câțiva studenți români veniți de la Viena, oaspeți din Moldova, țărani din satele vecine, starețul, călugării de loc, preoți din Bucovina, care au slujit parastasul, au admirat candelabrul așezat deasupra mormântului lui Ștefan cel Mare ca ofrandă consacrativă și s-au înfruptat gospodărește la agapa creștinească oferită de starețul Arcadie Ciupercovici.

Același bucovinean, Gabriel Băleanu, înfățișează amănunțit cum s-au petrecut faptele la Serbarea de 400 de ani de la sfințirea Mănăstirii Putna (15/27 august 1870): „În deceniul din urmă mai cu seamă, începu și clerul și inteligența noastră a se îngriji mai bine de locul mormântului celui mai mare binefăcătoriu al bisericei, al țării și al națiunii. Cel mai mare merit în astă privință-lu are nesmintit actualul prior al acestei s[ân]te monastiri, prea venerabilul d[omn] Arcadie Ciupercă, sub a căruia conducere înțeleaptă nu numai că înflorește disciplina monastică, dar al căruia exemplu viu și patriotic insuflă orișicui interes și pietate către aceste locuri sante; toată tendința lui este de a redica monastirea și prețiosul moment la însemnătatea ce i se cuvine – și în această tendință nobilă este spriginit de un convent ce merită toată lauda. O dovadă foarte eclatantă despre aceasta este și serbarea de 400 [de] ani de la sântirea monastirei, carea o făcu pe speșele sale și ale conventalilor în zilele de 15, 16 și 17 august st.v., a.c.

Este cunoscut on[or]atului public că tinerimea română academică avea să aranjeze astfel de serbare cu o pompă deosebită și că s-au fost adunat spre acest scop bani din toate părțile. Însă prin situațiunea politică de astăzi, comitetul central din Viena au amenat serbarea până l-alt an și aceasta în timpul cel mai de pe urmă. Ceea ce nu s-a încrezut a o îndeplini comitetul central cu toate pregătirile, a făcut-o în parte priorul și conventul Putnei în mod admirabil fără pregătire.

¹¹ Teodor Balan, *Serbarea de la Putna, 1871*, Cernăuți, 1932, anexa XV, pp.175–176, traducere de Aristarh Cucu, după textul în limba germană.

Încă din ziua de 14 august începură a curge popor și inteligență din toate părțile, încât cătră seară erau pline de oaspeți toate încăperile, precum și curtea de lăuntru și de afară a monastirei. La 8 oare seara vestiră trei tunuri începerea festivității. Într-un moment se luminară toate locuințele monastirești și biserica, iar în curte, pe lângă biserică precum și pe plaiurile romantice din giurul monastirei, se aprinseră vasuri mari cu reșină. În ferestrele locuinței priorului erau așezate trei transparente: în mizloc, monumentul lui Ștefan, călare, încungiurat cu rami de lauri și cu inscripțiuni patriotice în litere tricolore; în dreapta, emblema mănăstirească cu inscripțiuni religioase; în stânga, pagera austriacă cu bicolorul Bucovinei. Aspectul întregului era pătrunzătoriu.

La 8½ dede clopotul semnalul la masa la carea fură ospătați toți, fără diferență. La 9½ oare începură a suna clopotele și a bate tunurile, căci privegherea cea mare-și luase începutul. Ea fu condusă de prior cu asistenția numeroasă și dură până la 2 oare după mezul nopții. Biserica remase iluminată toată noaptea.

A doua zi (15 august) des de demineată fu decorat mormentul lui Ștefan cu ghirlande și cu cununi de flori și stejar de către damele prezente, între cari cu deosebire de doamna și domnișoarele Pitey (consiliariu de tribunal din Cernăuți), doamna și domnișoarele Melinti [sau Melidon?] din Roman ș. a. Liturgia începu la 10 oare și fu celebrată cu cea mai mare pompă. Predica o ținu părintele prior alegându-și o temă foarte nimerită (creșterea religioasă-n popor în genere și în deosebi a tineretului), care, atingând de viața și faptele lui Ștefan, o expuse cu o dibăcie și cu un talent oratoric rar. După predică urmă o scenă pietoasă cu totul pătrunzătoare. În semn de mulțămire și amintire depuse conventul în corpore un candelabru cu 12 lampioane tricolore pe mormentul marelui erou. Era un moment din cele mai duioase, vezând pre venerabilii părinți încongiurând mormentul cu lacrimi în ochi și murmurând rugăciuni pentru sufletul aceluia căruia îi dătoresc toate și totul. Finind liturgia începu și sântirea apei și ocolirea de trei ori a bisericei. Apoi se dede un prânz general în reflectoriul monastirei; la această masă precum și la toate cele următoare fu participarea întinsă după datina vechie. Se ținură cuvântări și toaste numeroase și foarte potrivite.

Cătră seară se prezentă înaintea priorului și întreg conventul, aducându-i omagie sale pentru arangiarea și buna deregere a festivității. Ca un adeverat părinte li răspunse priorul îmbărbătându-i în pusițiunea lor cea grea, amintindu-li de serioasa și însemnata lor chiamare în locul unde zac osemintele celui mai mare erou al națiunii și celui mai mare binefăcătoriu al bisericei. Apoi începură rogaciunile de seară pentru Ștefan cel Mare. La 9 oare urmă cina, la care se ținură mai multe toaste și cuventări cu teme din vieța lui Ștefan. Între mulți alții excelă la astă ocaziune domnișoara Sofia Pitey prin dechiamarea poeziei «Străina» (domnișoara este din mamă germană, dar cu sentimentele cele mai nobile române), carea o execută cu tactul cel mai fin și cu însuflețirea cea mai gingașă; aplausul cel mai entusiastic-lu seceră juna dechiamatoare prin dechiamarea la care fu provocată prin un toast din partea unui tener adus în onoarea și înalta cheamare a doamnelor

române, făcând alusiune la scena de la porțile Neamțului, între doamna Maria și Ștefan cel Mare.

Cel mai însemnat moment al serbării fu în 16 august, la liturgia și parastasul pentru Ștefan. Parastasul se făcu după liturgie în foișorul bisericeii, unde se află mormentul. Era așezat lângă morment un pom gigantic (colivă, colaci, ramuri de stafide, vin etc.) și lângă dânsul, în semicerc, un șir de 24 preuți în ornate de doliu. Preuții și publicul aveau în mâni câte o lumină. Cânturile falnice și duioase ale ceremoniei te pătrundeau până la suflet, dar încă și mai tare văzând cum-și depunea la morment poporul sacrificiile sale pietoase și modeste: lumenări, flori și tămâie aprinsă. La rogațiunea de deslegare, carea o ascultau toți în genunchi, și storcea lacrimi glasul unison al poporului: «Dumnezeu să-l odihnească la dreapta sa, că drept și bun domn a fost!» Atât de vie trăește în popor amintirea marelui Ștefan! Seriozitatea momentului se înalță încă prin sunetul jalnic al clopotelor – Dormi în pace, umbră măreață. După parastas, urmă prânzul îmbinat cu panachida (praznic) după datina străbună; fiecare participatoriu căpătă spre amintire câte un colac și o luminare. De asupra mesei strălucia portretul lui Ștefan, decorat de dame cu ghirlande și cunune de flori. La acest prânz decurseră toate în cea mai mare seriozitate.

După prânz începu petrecerea veselă și cordială, atât în localitățile priorului, cât și prin chiliile călugărilor, geniul democratic al lui Ștefan părea că a cuprins toate inimile, căci dispăruse orișice diferență de stare și conduit: toți se mișcau ca fiii unui părinte, în amoare, frațietate și însuflețire. Spre aceasta, precum și spre toate cele petrecute înainte, contribui foarte mult amabilitatea, ospitalitatea și tactul cel rar de conducere al părintelui prior. Abia luni, în 17 aug[ust], începură a se strecura oaspeții pe acasă și [se] putea observa pe fața fiecăruia cât de greu-i venia oara de despărțire.

Se despărțiră toți, cu inima grea, dar cu sufletul plin de mulțămire și însuflețire, și cu speranța vie cum că, în anul viitoriu, va ajuta ceriul ca să poată cânta în același loc sacru cu laudatul poet al națiunii, V. Alecsandri: «Pe timpul vitejiilor,/ Cuprins de un sacru dor,/ Visai Unirea Daciei/ Cu-o turmă ș-un păstor.../ O, mare umbră eroică,/ Privește-ți visul tău:/ Uniți suntem în cugete./ Uniți în Dumnezeu»¹².

Din aceste rânduri rezultă că serbarea consacrată împlinirii celor 400 de ani de la sfințirea Bisericii mănăstirii din Putna s-a ținut cu fast deosebit chiar în ziua de sâmbătă, 15/27 august 1870, parcă anume pentru a demonstra că hotărîrea de amânare a Comitetului central de la Viena nu avea nici un temei politic sau logic.

Fără serbarea din august 1870, pregătirea și desfășurarea celei din august 1871 ar fi întâmpinat mai multe opreliști și disfuncții și nu ar fi fost înzestrată cu strălucirea pe care curgerea anilor i-a sporit-o. Importanța parastasului și hramului din 1870 a fost subestimată, când n-a fost trecută sub tăcere, pentru că serbarea din anul următor a beneficiat de suficientă experiență, iar comitetul

¹² „Albina”, anul V, nr. 76 din 30 august/11 septembrie 1870, pp. 2–3.

central, cu geometrie variabilă, totuși, a tras oareșce învățătură: 1. s-a făcut mai multă și de durată publicitate, dar totuși nu îndestulată; 2. s-au încredințat banii colecționați de la public unei persoane de mare încredere; 3. s-au pregătit cu mai mare fast decorațiunile și întreaga scenografie; 4. s-a prevenit intervenția autorităților de stat, care, apreciind caracterul religios și inofensiv din 15/27 august 1870, au îngăduit ca oaspeții să intre în Bucovina chiar fără pașapoarte; 5. s-a putut aprecia, cu oarecare spor, numărul oaspeților; 6. s-au distribuit celor prezenți tipărituri precum „Cuvântarea festivă rostită la serbarea națională pe mormântul lui Ștefan cel Mare. Putna, în 15 August 1871”, de A. D. Xenopol¹³, poezia lui Dimitrie Gusti, „La mormântul lui Ștefan cel Mare”¹⁴, precum și „Imnul” lui Vasile Alecsandri; 7. s-au publicat câteva reportaje în ziarele din Bucovina, Moldova, Transilvania, Muntenia, în limba română, în germană și în franceză; 8. s-a pornit în realizarea unei unități culturale între români, indiferent de administrația politică sub care viețuiau în celelalte ținuturi românești.

Dintre autorii ce s-au interesat de aceste evenimente, trebuie pomenit îndeosebi prof. dr. Anghel Popa, care, în cartea *Serbările naționale de la Putna*, a tras concluzia: „În primul rând, nu războiul dintre Prusia și Franța care, este adevărat, polarizase atenția unor importante segmente din opinia publică europeană, a fost cauza principală ce a determinat Comitetul central să amâne Serbarea de la Putna. Adevărata cauză, pe care nu o găsim menționată în niciun raport, din motive ce le vom explica pentru ambele cazuri, a fost pierderea întregului capital destinat pentru serbare, ca urmare a falimentului băncii „Pêrlea & Mureșanu” din Viena. Fără bani nu se mai putea face nimic! Banca în cauză a falimentat sau Comitetul central a fost informat de pierderea banilor, în perioada cuprinsă între 27 iulie, data când Comitetul aranjor a părăsit Viena, deplasându-se la Putna, și 4 sau 5 august 1870, când s-a luat decizia amânării. Dacă falimentul se producea până la 27 iulie, Comitetul aranjor nu mai pleca la Putna”¹⁵.

Și faptele se verifică foarte simplu, cu observația că „întregul capital” era foarte firav și nu avea nici o șansă pentru susținerea cheltuielilor programului preconizat pentru Putna. Colecta de până la acel ceas număra 3 648 de florini (un florin austriac cântărea 12 gr. argint 90%) și 24 cruceri, din care 1 200 de florini au fost plățiți pentru consacrativă urnă de argint, 2 400 de florini au fost depuși la o bancă din Viena, iar polița convenită a fost încredințată băncii falimentare „Pêrlea & Murășanu”.

Comitetul central al studenților români din Viena mai avea la îndemână doar 216 florini și 41 de cruceri și hotărăște în ziua de 24 iulie/5 august 1870, altfel spus, cu douăzeci de zile înainte de începerea festivităților, să amâne Serbarea de la

¹³ „Convorbiri literare”, anul V, nr. 12, 15 august 1871, pp. 186–192.

¹⁴ „Curierul de Iassi”, anul IV, nr. 90, 15 august 1871, pp. 2–3.

¹⁵ Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2003, p. 40.

Putna pentru anul viitor, întrucât, chiar să fi avut la dispoziție cei 2 400 de florini furați de bancherii falimentari, suma nu era îndestulătoare pentru a porni la drum.

Așadar, nu războiul franco-prusac este adevărata pricină pentru care se amână proiectata și aranjata Serbare de la Putna. În acest război, ce se desfășura la o depărtare de vreo 5 000 de km de Mănăstirea Putna, Austro-Ungaria nu era implicată, ea păstrându-se într-o spășită expectativă în conflictele dintre vecini, fiindcă în bătaia din urmă cu doar cinci ani, din 2 iulie 1866, de la Sadova, Cehia, (Königrätz sau „Cânecreț”, în rostirea cătanelor române din Bucovina), armata cezaro-crăiască a fost înfrântă de trupele cancelarului Otto von Bismarck.

În ce rezidă, însă, ofensa prusacă adusă onoarei franțuzești? Abdicarea reginei Elisabeta a II-a de la tronul Spaniei și hotărîrea Parlamentului spaniol de a oferi acest privilegiu prințului Leopold de Sigmaringen-Hohenzollern (văr cu Wilhelm I de Hohenzollern, regele Prusiei, și frate cu Carol de Sigmaringen-Hohenzollern, domnitorul Principatelor Române) înseamnă, în fapt, o extindere a puterii Prusiei în Europa. Napoleon al III-lea, împăratul Franței, s-a opus unei asemenea perspective, iar Leopold a declinat oferta. Cum regele Wilhelm I își petrecea vacanța la Băile Ems, Napoleon al III-lea și-a însărcinat ambasadorul să-l înduplece pe regele prusac să accepte în scris respingerea tronului spaniol de către nepotul său de la Sigmaringen. Wilhelm I n-a garantat, însă, că Leopold sau un alt Hohenzollern nu va ocupa tronul Spaniei.

În ziua de 12 iulie 1870, Europa afla că Leopold de Sigmaringen nu mai candidează la tronul spaniol. Dar, printr-o telegramă trimisă la Ems ambasadorului Benedetti, Franța cerea garanții din partea Prusiei. A doua zi, 13 iulie 1870, Benedetti, în preambularea lui prin stabilimentul termal din Ems, îl va întâlni pe regele Prusiei și-i va propune o garanție scrisă, dar telegrama trimisă cancelarului Bismarck a fost expedită presei cu oarece distorsiuni: „L’ambassadeur français a adressé à Ems à Sa Majesté le roi la demande de l’autoriser à télégraphier à Paris que Sa Majesté le roi s’engageait à tout jamais à ne point permettre la reprise de la candidature. Là-dessus, Sa Majesté le roi a refusé de recevoir encore l’ambassadeur, et lui a fait dire par l’aide de camp de service qu’Elle n’avait plus rien à lui communiqué”¹⁶.

Tonul provocator din versiunea telegramei date publicității de Bismarck a produs „sur le taureau gaulois l’effet du drapeau rouge” („asupra taurului galez efectul capei roșii”). La Berlin, „nul ne douta que l’ambassadeur n’eût insulté le roi, de même qu’à Paris, nul ne douterait le lendemain que le roi n’eût insulté l’ambassadeur de France” („nimeni nu se îndoia că ambasadorul îl insultase pe rege, la fel cum la Paris nimeni nu se îndoia, a doua zi, că regele îl insultase pe

¹⁶ Pierre Miquel, *Les mensonges de l’histoire*, Editions-Perrin, Paris, 2007, p. 288. În traducere: „Ambasadorul francez a trimis Majestății Sale Regele, la Ems, cererea de a-l autoriza să telegrafieze la Paris că Majestatea Sa Regele s-a angajat rapid să nu permită vreodată reluarea candidaturii. La aceasta, Majestatea Sa Regele a refuzat să-l mai primească pe ambasador, transmîtându-i, prin aghiotantul de serviciu, că nu mai avea nimic să-i comunice”.

ambasadorul Franței”). Și războiul era inevitabil prin această „imposture à double effet” („impostură cu dublu efect”)¹⁷. Dintru început, Prusia a fost asigurată de neutralitatea Italiei, Rusiei și a Marii Britanii, ceea ce era un mare câștig moral. Ducele Gramont avea încă iluzia în alianța austriacă și puterea armatei franceze, iar când primește mesajul, în 3 iulie 1870, de la Mercier, ambasadorul Franței la Madrid, că Leopold acceptase tronul Spaniei, telegrafiază în scurt la Berlin: „que nous ne pouvons voir sans quelque surprise un prince prussien chercher à s’asseoir sur le trône d’Espagne” („nu putem vedea fără oarecare surprindere că un prinț prusac caută să se așeze pe tronul Spaniei”) și că „le cabinet de Berlin était étranger à l’intrigue” („cabinetul de la Berlin era străin de intrigă”). Depeșa a căzut ca un trăsnet, funcționarii prusaci răspundeau aiurea: „Oui, le roi savait. Non, cette candidature n’existait pas à ses yeux”. („Da, regele știa. Nu, în ochii lui această candidatură nu exista”).

Ministrul francez îl avertizează apoi pe ambasadorul Angliei: „Nous ne pouvons tolérer une combinaison qui, en cas de guerre avec la Prusse, nous obligerait à immobiliser un corps d’armée sur la frontière d’Espagne” („Noi nu putem tolera o combinație care, în caz de război cu Prusia, ne-ar obliga să mobilizăm un corp de armată la frontiera cu Spania”). Și a scris chiar guvernului din Sankt-Petersburg: „Si la Prusse insiste, c’est la guerre” („Dacă Prusia insistă, este război”).¹⁸ Ori, cancelarul Bismarck nici nu aștepta altceva.

Peste câteva zile, în 19 iulie 1870, Franța declară război Prusiei. Belligeranta franceză putea mobiliza doar 288 000 de soldați, în vreme ce agresații prusaci aveau 1 183 000 de combatanți, care s-au înșirat, până în ziua de 24 iulie – în cea mai lungă zi a anului, pentru că soarele se afla în solstițiul de vară – între râurile Rin și Mosela, cu o trenă de câteva regimente în urmă, pentru a preîntâmpina eventuala invazie dinspre Marea Baltică.

Prusacii, cărora li s-au alăturat trupe din regatele Baden, Bavaria și Württemberg, i-au împins pe francezi spre Sedan, în nordul Franței, unde i-au și încercuit. Bătălia de la Gravelotte a fost crucială; cele mai bune trupe franceze, sub comanda mareșalului Bazaine, au fost surprinse, totuși, de iuțeala și precizia prusacilor, combatanții fiind separați doar de râul Meuse, peste care, pe un pod înșăilat peste noapte, germanii au trecut și i-au învins pe vrăjmași. Mareșalul Bazaine a fost luat prizonier și trupele sale s-au retras la Metz. Cele rămase sub comanda împăratului Napoleon al III-lea au încercat să-l elibereze pe Bazaine, dar cei 150 000 de oșteni prusaci i-au împresurat pe francezi.

Înfruntarea de la Sedan se desfășoară și în 1 și 2 septembrie 1870 dar, după câteva tentative nereușite, 83 000 de francezi se predau, iar împăratul Napoleon al III-lea (încercarea de a se întoarce la Paris, cu rămășițe din armata răvășită, pentru a încropi o tabără fortificată, ar fi fost o mare rușine pentru un împărat înfrânt) e capturat de prusaci în 4 septembrie, ceea ce totuși nu pune capăt războiului.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

Imperiul Francez se prăbușește în fumul baricadelor Comunei din Paris, întrucât cetățenii înverșunați pe aristocrați proclamă republica, se mobilizează și instituie un guvern de apărare națională, sub conducerea generalului Louis Jules Trochu.

Perspectiva unui asediu german asupra Parisului, care dispunea de 75 000 luptători (trupă instruită și disciplinată), precum și de 343 000 de arme aflate în posesia manifestaților naționaliști, era cam încheșată. Germanii aveau doar 250 000 de combatanți desfășurați într-un front de 90 de km¹⁹.

*

Dar, cum Eminescu este un căzuș căruia i se cere ajutorul doar în chestiunile mai complicate, poetul va explica în „Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna” și cauza amânării pentru ziua de 15/27 august 1871: „S-a născut conștiința că o întrunire a studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru și că, cu o ocaziune atât de favorabilă în felul său, am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor ce viitorul ne le impune cu atâta necesitate. Ca el să fie o simplă continuare a trecutului, cu toate calitățile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclusă *a priori*. Pentru o rectificare a greșalelor și a lipselor prezentului, care mâne va fi pentru toți trecut. [...] Rezumându-ne, putem spune că, dacă exteriorul acestei festivități are să fie de un caracter istoric și religios, interiorul ei – dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta – are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o vroiesc din toată inima. [...] Prin războiul de față, la care participează cu spiritul toată lumea civilizată, s-a creat un curent al zilei care înădușă orice mișcare de un caracter mai pacific. Dacă serbarea se ținea în anul acesta, nu-i rămânea decât alegerea între două consecințe egal de rele. Sau curentul zilei îi imprima fără voie o nuanță politică pe care n-o are și nici intenționează de-a o avea, și astfel am fi dat naștere la zgomote și păreri cu totul neidentice cu scopul și ființa ei, ba poate în cazul cel mai rău realizarea ei ar fi fost oprită prin măsuri guvernamentale; sau, dacă lumea a fi fost priceput-o bine, fiind însă în contradicțiune cu curentul zilei, nimene nu s-ar fi interesat de ea și-ar fi trecut nebăgată în samă și fără de-a lăsa vreo urmă morală...”²⁰.

Cum serbarea din 15/27 august 1870 s-a desfășurat în bună regulă sobornicească și fără vreo măsură guvernamentală, a fost un semn că pajura cezaro-craiască nu se înspăimânta de faima lui Ștefan cel Mare, iar „urma morală” s-a văzut limpede în măreția hramului de peste un an. Mai precis, nici „războiul de față, care înădușă orice mișcare de un caracter mai specific” nu s-a resimțit în Serbarea de la Putna din august 1870.

¹⁹ Pentru amănunte din războiul franco-prusac am folosit: Jacques Madale, *Istoria Franței. De la Ludovic al XIV-lea la Napoleon al III-lea*, vol. 2, București, Editura Politică, 1973, pp. 335–348.

²⁰ „Convorbiri literare”, anul IV, nr. 14, 15 septembrie 1870, pp. 233–234.

Să fie singura minciună strecurată din pana lui Eminescu! Nu era însă o minciună din cugetul și inima lui, ci doar preluarea unui subterfugiu invocat de Comitetul central de la Viena, prin care s-a ascuns precaritatea fondurilor adunate din subscripțiile tipărite prin câteva gazete.

Serbarea de la Putna din august 1870 se desfășoară chiar în condițiile în care războiul franco-prusac își vede hotărât și păgubos de treburile lui, pe malurile amarnic tulburate ale Senei. Oricum, pe tânărul poet român îl interesa ce se petrecea la Paris, pentru a-și însemna imagini în cadrele poemului „Memento mori”, din care s-a desprins apoi fragmentul „Împărat și proletar”: „Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorâtă,/ Unde pătrunde zioa pintre ferești murdare,/ Pe lângă mese lunge stătea posomorită,/ Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,/ Copii sărmani și sceptici ai plebei proletare.// [...] Sdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă/ Ce lumea o împarte în miseri și bogați./ Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,/ Făceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,/ Egală fiecare și să trăim ca frați!// [...] Parisul arde-n flăcări, furtuna-n el se scaldă,/ Turnuri cu facile negre trăsesc arzând în vânt – / Prin limbile de flăcări, ce-n valuri se frământ./ Răcnete, vuet de-arme pătrund marea cea caldă,/ Evul e un cadavru – Paris al lui mormânt.// [...] Pe malurile Seinei în faeton de gală/ Cesarul trece palid, în gânduri adâncit;/ Al undelor greu vuet, vuirea în granit/ A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înșală;/ Poporul lui îl face tăcut și umilit.// [...] Al lumii-ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea,/ În inima oricărui i-ascuns și trăitor./ Svârlire hazardată, cum pomu-n înflorire/ În orice floare-ncearcă întregă a sa fire./ Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.// [...] Oricât ai drege-n lume, atunci te obosește/ Eterna alergare ș-un gând te-ademenește:/ Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi”.

Scrisă pe la sfârșitul anului 1870, după suprimarea Comunei din Paris, și cu surse de inspirație de prin ziarele din vara anului 1870, tipărită apoi, în „Convorbiri literare”, Iași, anul VIII, nr. 9, 1 decembrie 1874, poezia va face valuri prin manualele școlare din anii socialismului biruitor pe malurile Dunării.

*

Să ne întoarcem, însă, pe frontul de vest!

În 15 septembrie 1870, întrevederea dintre Jules Lefevre, ministrul Afacerilor Externe din guvernul republican francez, și Otto von Bismarck, în castelul Ferrieres, nu duce spre o pace onorabilă, căci încrâncenatul prusac nu tratează nici cu mareșalul imperial Bazaine, nici cu comunarzii din Paris, și cei 180 000 de combatanți francezi – ofițeri și soldați – vor capitula, într-un sfârșit, în 27 octombrie 1870.

În 19 septembrie 1870, Bismarck dă ordin trupelor sale să asedieze Parisul, cetății francezi se înarmează cu sărg și, o zi mai târziu, proaspătul guvern republican avansa o predare înduioșată, însă doleanțele prusace revendicau Alsacia

și Lorena, ba chiar câteva cetăți de la frontiera cu Prusia. Prelungirea conflictului prin bătălii minore le-a oferit prusacilor tot atâtea victorii, dar generalul Gambetta cerea organizarea apărării și, în 9 octombrie 1870, cu ajutorul unui balon, pleacă din Paris pentru a coagula un nou guvern în provincie, la Tours, alcătuind o armată proaspătă, o parte din trupe formând Armata Loarei, recucerind orașul Orleans și sprijinind orașul Belfort, până la încheierea armistițiului.

În 31 octombrie 1870, parizienii manifestă împotriva guvernului și a generalilor trădători, încercând formarea unui guvern revoluționar, însă Trochu, ministrul de război, arestează vreo 60 dintre conducătorii răzmeriței, iar pe Auguste Blanqui îl condamnă, în contumacie, la moarte.

În 4 noiembrie 1870, noul guvern decretează înrolarea în armată – gărzi mobile și gărzi naționale, oșteni reanimați din armata regulată, alcătuind un efectiv de 660 000 de luptători. Urmează o hărțuire generală vreme de câteva zile.

În 16 decembrie 1870, artileria prusacilor bombardează Parisul înfometat și înspăimântat de urcarea prețurilor și scăderea temperaturii, în lipsa lemnului.

Astfel, condițiile înfrângerii agresorului sunt negociate la Versailles, în Galeria Oglinzilor, unde cancelarul prusac îl proclamă pe Wilhelm I Împărat al Germaniei, în ziua de 18 ianuarie 1871, iar francezilor nu le rămâne altă șansă decât să accepte „Diktat-ul” lui Bismarck, dres mai apoi, în 28 iunie 1871, când Jules Favre, dimpreună cu Otto von Bismarck, semnează un armistițiu general, prin care Republica Franceză capitulează în fața noului Imperiu German (perspectivă parafată anterior, în 10 mai 1871, prin Tratatul de la Frankfurt). Alsacia și Lorena intrau în stăpânirea Imperiului German, al II-lea Reich, care mai primea și cinci miliarde de franci despăgubiri de război, precum și o locație a trupelor germane în nordul Franței, unde oștenii victorioși au rămas trei ani. Totuși, cei 100 000 de prizonieri francezi au fost eliberați.

Cu acest act politic se desăvârșea unitatea germanilor într-un singur stat. Dar, cum francezii s-au retras și din teritoriul statului Vatican, spațiul eliberat a intrat în hotarele Italiei și Roma a devenit capitala italienilor, uniți și ei sub o singură flamură.

În urma acestui război teritorial, Prusia n-a câștigat decât Alsacia și Lorena; economic, doar consistente despăgubiri, dar în plan politic a reconfigurat un nou imperiu german, prin unirea cu Confederația Germaniei de Nord și regatele Baden, Bavaria și Württemberg. Altfel spus, unitatea germanilor se perfectează prin instrumente și modalități politico-militare și nu culturale, cum își imaginau studenții români unirea românilor prin Serbarea de la Putna și alte manifestări pașnice și păguboase.

Diferența: negustorii germani au pus la dispoziția cancelarului Bismarck un milion de taleri – ceea ce însemna, în bani românești, doar două milioane de lei –, dar în Țările Române nici un negustor nu s-a îndurat să trimită pentru Serbarea de la Putna măcar una sută de lei vechi. Niciun avocat, industriaș, bancher sau boier cu mii de fâlcii de pământ n-a dăruit o carboavă. Iar argumentul suprem, dar tănuț

cu discreție patriotică – incursul sărăcăcios al subscripțiilor ajunse la Comitetul central de la Viena –, ar fi fost o pagubă umilitoare pentru strădania studenților și o nețărmită rușine pentru partea înstărită și, cât de cât, cultă a societății românești, atât din Principate, cât și din ținuturile aflate sub stăpânire străină.

Reverberația războiului a mers, însă, mai departe și s-a oprit riscant în Comuna din Paris, fără să îngrijoreze cerberii cezaro-crăiești pentru comuna Putna din Bucovina, dar amănuntul nu împiedică serbarea studentescă din august 1871. Oaspeții veniți din Principatele Române trec, în ziua de 14/26 august 1871, „cordunul” dintre Burdujeni și Ițcani, fără să aibă vreun pașaport, iar săcălușele (tunuri vechi cu țeava retezată) din nopțile de Înviere de pe la bisericile bucovinene au bubuit peste munții din jurul Mănăstirii Putna mai abitir decât canoanele din preajma Bastiliei pariziene.

Nu falimentul băncii „Pêrlea & Murășanu” a împiedicat continuarea lucrărilor pregătitoare de la Putna și amânarea serbării, care s-a folosit de polița emisă de o bancă serioasă, titrată, din Viena și primită de la unul dintre membrii Comitetului central al Serbării de la Putna, hârtie cu care au încercat să-și acopere o parte din datorii prin cei câțiva florini adunați de studenții români. Încă nu s-au cercetat, cu oarecare acribie, de către un iscoditor român sau specialist austriac, datele când și cum a fost înființată banca fantomă „Pêrlea & Murășanu” (fantomă chiar prin patronimul „Pêrlea”, care se pronunța „pârlea”, derivat din „a pârlî, a arde, a înșela, a păcăli, a jecmăni”, unde rădăcina provine din stratul proto-indo-european „peuōr”, de factură traco-dacă²¹). Nu s-a cercetat dacă nu cumva, de îndată ce studenții de la „România Jună” acaparaseră ceva fonduri, deținătorul poliței de la banca vieneză a căzut în capcana înduioșării, pentru a sprijini nația să iasă dintr-o încurcătură financiară. Amănuntul că cei doi bancheri falimentari români au dispărut din orizontul organelor polițienești austriece și zvonul că ar fi fugit în America ar fi probe că era vorba de o mică escrocherie curat românească, spre a ilustra deviza „Uniți în cuget, uniți în Dumnezeu!”, însă prea vârtos dezbinați în florini!

Amănuntul că Emanuil Logothetti și Gabriel Băleanu au plecat la Putna în preajma zilei de 20 iulie/1 august 1870 și au lucrat cu nădejde pentru pregătirea serbării, ba chiar au onorat, cu aleasă considerație, cele trei zile de prăznuire a lui Ștefan cel Mare, dimpreună cu călugării de la Putna și oaspeții din satele apropiate ori veniți din Moldova, îi scot de sub bănuiala că ei ar fi deținut polița asiguratoare de la banca vieneză și ar fi împrumutat-o „fraților români” Pêrlea și Murășanu.

Serbarea de la Putna și-a aflat izbăvire, peste un an, doar prin râvna lui Ioan Slavici, țaran ardelean și gospodar din Șiria, datat cu greutățile vieții, primul an de studenție în Viena petrecându-l în straie de cătană împărătească. Pentru a se înfățișa în Bucovina și la Putna, ca un adevărat președinte de Comitet central al studenților români de pretutindeni, i-a trebuit măcar un costum de haine noi și nu împrumutate

²¹ Mihai Vinereanu, *Fondul lexical principal al limbii române*, București, Editura Uranus, 2019, p. 405.

de la un telal. Eminescu, Logothetti, Pitey și Băleanu erau bucovineni sau din apropiere și drumul lor la Putna trecea prin baștină; banii pentru călătorie erau, oricum, strecurați din punga părinților. Spezele pentru cheltuielile lui Slavici în Bucovina trebuiau desprinse, totuși, din fondurile adunate de „România Jună” din Viena. Apoi, Ioan Slavici, în toamna anului 1870, era titrat ofițer în oastea împărătească, avea o disciplină cazonă în comportament și în alcătuirea unui grup de lucru – ordine, precizie, punctualitate, seriozitate –, care l-au ajutat să colaboreze fructuos cu tinerii ce-au venit să ajute la pregătirea serbării din august 1871.

Un stâlp luminos al Serbării de la Putna din 1871 trebuie considerat pictorul Epaminonda Bucevschi, apreciat ca „pictor academic”, și lui i se datorează aspectul scenografic al serbării – porticul, desenele transparente, făcliile, săcălușele (treascuri, tunuri mici cu țevile retezate, folosite în noaptea de Înviere, în curțile bisericilor pentru a marca, și sonor, aducerea Luminei Mântuitorului). Se prea poate ca acest pictor să fi lucrat la mănăstirea din Putna și la serbarea din august 1870, pentru că atunci au fost așezate în ferestrele luminate ale arhondaricului cel puțin trei transparente – stema Bucovinei, stema imperială și imaginea unei statui a lui Ștefan cel Mare, lucrată de Gheorghe Asachi, la vremea când s-a pus chestiunea ridicării unei statui ecvestre a domnitorului moldav. Justificare a unui sejur pictural atât de prelung la Putna ar fi și faptul că Epaminonda era îndrăgostit de fata starețului Arcadie Ciupercovici, tână văduvă aflată în ospeție la tatăl său.

Alt organizator important al serbării din august 1871, ceva mai discret ca oficial cezaro-crăiesc, a fost Oreste Renney, născut în satul Burla, de lângă Volovăț, în familia preotului Toma Rennei de Hârșeni, prelat venit din Maramureș, prin 1849, mulți ani protopop al Rădăuților. Acesta își poartă feciorul la studii în Cernăuți, unde va fi numit funcționar în Guvernământul Bucovinei (în 1862, îl vedem între cei care au înființat legendara „Reuniune de Leptură”, alături de preotul Leon Popescul, baronul Nicolae Vasilco și Leon Ciupercovici, rebotezată apoi „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”), căpitan al districtului Rădăuți (1866–1886) și consilier guvernamental al Bucovinei (1886–1891). Teodor Balan, în lucrarea despre Serbarea de la Putna – 1871, are despre el numai cuvinte de laudă: „... prefectul Renney cu inima era de partea studenților, de partea neamului căruia cu mândrie aparținea. Dânsul a găsit felul să dovedească guvernorului că procedează sever față de studenți, nepermițând nici o imixtiune a acestora, iar pe de altă parte i-a lăsat pe studenți să facă pregătirile ce doreau, după programa stabilită de ei și puțin modificată de el. Prefectul Renney una raporta la Cernăuți și alta aranja la Putna”²².

Căpitanul districtului Rădăuți a îngăduit a curge serbarea din august 1871 fără vreo supărare, ba chiar cu favorul ca jandarmii români îndrituiți cu ordinea să rămână, oarecum, departe de Putna, la Vicovu de Sus, singura lui restricție fiind cuvântarea pe care a vrut s-o rostescă Mihail Kogălniceanu, oprit cu aplomb

²² Teodor Balan, *op. cit.*, pp. 17, 57.

fiindcă era un om politic din Principatele Române și ar fi iscat suspiciuni și reproșuri cezaro-craiești.

Ar fi, însă, momentul și locul de precizat că, fără sprijinul starețului Arcadie Ciupercovici și al obștii mănăstirii din Putna, nici serbarea din august 1870 și nici prăznuirea amânată pentru august 1871 nu s-ar fi desfășurat ceremonios și cu fastul convenit lui Ștefan cel Mare.

Pentru a înțelege eforturile acestei obști, să deschidem doar anuarul „Schematismus der Bukowinaer griechisch-orientalischen Diöcese für das Jahr 1871” (Czernowitz, Druck von Rudolf Eckhardt, 1871), unde, în capitolul „Regulus-Clerus”, aceasta este prezentată: „I. Kloster Putna gestiftet von dem gefeiertsten moldauischen Fürsten Stefan dem Grossen im Jahre 1466, ehemals das erste und reichste unter den Klöstern der Moldau. Die Güter desselben von Kirlibaba bis Czahor und es hiess das Land, bevor es «Bukowina» genannt wurde, «Gebiet von Putna – Territorium Putni». Zufolge des sub ddo. Wien den 29. April 1786 allerhöchst festgesetzten Regulirungsplanes der Bukowinaer griech. or. Geistlichkeit wurden die Güter dieses Klosters mit denen der übrigen damaligen Bukowinaer Mönchs-Klöster Suczewitza, Dragomirna, St. Illie, Illischestie, Humora, Solka, Woronetz und Moldawitza, dann der damaligen Frauenklöster: Woloka, Wiżnitz, Mamajestie und Petrouitz für den Bukowinaer gr. or. Religionsfond eingezogen”²³. Tot de aici aflăm și schema încadrării viețuitorilor din mănăstirea Putnei: Igumen 1. Herr Arcadie Czuperkowicz, Jeromonach; Kloster-Vikar. 2. Herr Warnara Schindelar, Jeromonach; Jeromonachen. 3. Herr Ionokentie Siodorowicz. 4. Herr Dometian Jakubowicz. 5. Herr Wikentie Danczul. 6. Herr Glikerie Zub; Jerodiakon: 7. Herr Galaktion Mleschnitza; Monachen: 8. Herr Jeronim Theodossi. 9. Herr Pafnutie Ignatowicz. 10. Herr Josef Bodnar vel Baczinski; Novitzen: 11. Herr Ippolit Hnidey. 12. Herr Nikandru Hurzuy. 13. Herr Jerodion Kifan”²⁴.

Acești 13 călugări gospodari au avut grijă ca studenții români de la Viena, ajunși la Putna și așezați la trudă pentru buna reușită a serbărilor, să nu sufere vreo opreliște din ceea ce și-au propus a organiza, și în 15/27 august 1870, și cu prilejul hramului din anul următor.

N-ar fi lipsit de interes să știm cine era, măcar, starețul mănăstirii din Putna. Provenea din familia preotului Nicolae Ciupercă din Câmpulung Moldovenesc și

²³ „Schematismus der Bukowinaer griechisch-orientalischen Diöcese für das Jahr 1871”, Czernowitz, Druck von Rudolf Eckhardt, 1871, p. 11 (în continuare se va cita: „Schematismus...”). În traducere: „I. Mănăstirea Putna, construită de cel mai celebrat voievod moldovean, Ștefan cel Mare, în anul 1466; la acea vreme, întâia și cea mai bogată dintre mănăstirile din Moldova. Moșiile ei se întindeau de la Cârlibaba până la Ceahor și, înainte ca țara să fie numită «Bucovina», alcătuiau «Ținutul Putnei – Territorium Putni». Ca urmare a Planului de reorganizare a clerului greco-ortodox din Bucovina, emis la Viena, în 29 aprilie 1786, moșiile acestei mănăstiri, împreună cu cele ale mănăstirilor de călugări Sucevița, Dragomirna, Sf. Ilie, Ilișești, Humor, Solca, Voroneț și Moldovița, și cu cele ale mănăstirilor de maici: Voloca, Vijnița, Mămăiești și Pătrăuți au intrat în componența Fondul religios greco-ortodox”.

²⁴ *Ibidem*, p. 12.

s-a născut în ziua de 14/27 aprilie 1823, fiind botezat cu numele Alexandru. Gimnaziul și studiile teologice le termină în 1847, în Cernăuți, după care va sluji în altarul bisericilor din Toporăuți (1847), Cernauca (1848–1853), Bădeuți și Milișăuți (1853–1866). Rămas văduv, în 30 iulie/11 august 1866, se va călugări sub numele Arcadie, înscăunat fiind apoi egumen la Putna (1866–1878). A fost delegat în grupul care cerea la Viena, în 1873, autonomia Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina. Ridicat în rangul de arhimandrit în 1874, a deținut apoi funcția de consilier consistorial (1878–1880) și cea de vicar general (1880–1896). A fost hirotonit, în 7/19 mai 1896, de Sinodul Episcopilor în Biserica „Sf. Treime” din Viena și instalat, în aceeași zi, arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației (1896–1902), în Cernăuți. De asemenea, a fost ales parlamentar de drept în Camera Legislativă Imperială de la Viena (1896–1902). A murit în 5/18 martie 1902, fiind înmormântat în Cripta Mitropoliților Bucovinei, din Cernăuți²⁵.

După ce mănăstirea din Putna a fost „depresurizată” de oaspeții care au copleșit-o în timpul serbării din august 1871, starețul Arcadie Ciupercovici își etalează generos recunoștința față de studenții români aranșori ai manifestării și-i onorează, după cum povestește Teodor Ștefanelli, cu o copioasă agapă călugărească: „(...) am fost invitați în beciul mănăstiresc, vechi ca și mănăstirea, să gustăm vinurile mănăstirii și să facem un mic dejun. Era și Eminescu de față. Își poate fiecare închipui cât de impresionați eram, când văzurăm pivnița aceasta, sub niște bolți minunate și atât de bine conservate, ca și când ar fi fost nu demult zidite. Am dejunat cu toții și egumenul mănăstirii, Arcadie Ciupercovici, ne-a dat să gustăm din toate butoaiele ce erau acolo, până ne-a oprit la un minunat vin de Nicorești. Am petrecut mult timp acolo, până am fost poftiți la masă la egumen. Aici a urmat apoi toast după toast, recapitulându-se cursul serbării și impresiile câștigate de fiecare. Eminescu a ascultat mult timp aceste cuvântări, dar când se servi cafeaua neagră, se retrase într-o odaie laterală. Eu mă așezai lângă dânsul și-acum Eminescu, sorbind din cafeaua neagră și fumând din tutunul bun ce ni se puse la dispoziție, era foarte mulțumit”²⁶.

Adevărata cauză pentru amânarea serbării din august 1870 a fost colecta săracă a fondurilor financiare și realitatea transpare limpede la o repede ochire asupra sumelor subscrise. Dar subscrierea, adică listele cu cei ce și-au propus a deschide punga donatoare, nu echivalează cu sumele „incurse” în caseta Comitetului central. Indolența pecuniară a celor două societăți culturale, „Astra” din Transilvania, de la Sibiu, și Societatea pentru Cultura și Literatura Română în

²⁵ Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. I (A–F), Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2018, pp. 465–466; „Anuarul Arhidiecezei Ortodoxe a Bucovinei pe anul 1930”, Cernăuți, Editura Consiliului Eparhial Ortodox al Bucovinei, Tipografia „Mitropolit Silvestru”, 1930, pp. 23–29.

²⁶ Teodor V. Ștefanelli, *Aminiri despre Eminescu*, cu ilustrațiuni, facsimile și anexe, București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, pp. 137–139.

Bucovina de la Cernăuți, a fost bine cunoscută, dacă nu și motivată; marii proprietari români din Bucovina nu s-au ostenit să contribuie nici măcar cu un creițar, boierii bogați din Moldova nici atât, marii politicieni din Principatele Române, nimic!

Societatea „Junimea” din Iași, nicio para; soția rectorului universității, Veronica Micle oferă măcar 63 de lei, iar doamna Istrati de la Iași încă 111 lei. Profesorii de la Gimnaziul de Stat din Suceava sau cei de la Obergymnasium din Cernăuți nu se regăsesc în vreo listă, fie și deșartă.

Societatea „Românismul”, condusă de B. P. Hașdeu, a trimis, totuși, 100 de lei noi, iar Kogălniceanu a plătit baterea unei medalii de cupru (2 lei), de argint (3 lei) și de aur (5 lei) într-un tiraj de vreo o mie de exemplare, din a căror vânzare Comitetul central al studenților români de la Viena a strâns o sumă încurajatoare, de vreo 2 000 de lei noi.

Preoții și mănăstirile din Moldova nu s-au îndurat să sloboadă un obol cât de cât creștinesc: câteva maje de pește, fie și sărat, vreun car burdușit cu făină de grâu ori de păpușoi sau un butoi mai cuprins cu vin de la Cotnari ar fi fost nu doar semne de încurajare pentru isprava studentească de la Putna, ci chiar o cuvioasă ofrandă întru pomenirea lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

În mai 1871, după zece luni de zile de la amânarea din iulie 1870, Serbarea de la Putna nu avea încă nici o perspectivă financiară și A. Băjescu, un modest și sincer contributor, a observat cu năduf meteahna patriotardă din „neantul valah”, exprimându-se cu amărăciune: „Credem, domnule redactor, că încă din anul trecut, când această serbare era să aibă loc, suma necesară nu numai să se fi complectat, dar încă să se fi înzecit. Românii, de la mic până la mare, bogatul din palate și săracul din colibă, femeile chiar, să fi venit în mase pentru a umplea cu semnăturile lor listele deschise spre subscripțiune, ca să se răspundă în un mod demn și măreț studenților români din Viena, care, ei, cei dintâi, au luat inițiativa acestei serbări, și pre care-i felicit pentru sublima și patriotica inspirațiune ce le-au venit în mijlocul străinismului de care se aflau încongiurați și oprimați. Sperăm că speze vor fi îndeajuns pentru transportarea unei delegațiuni de juni la Monastirea Putna, spre a reprezenta la mormântul lui Ștefan cel Mare cele două țări, pre care el voia odinioară să le unească într-un singur principat.

Credem că, cel puțin, au mai rămas atâta scânteie de patriotism și de ambițiune în inimile românilor, că sentimentele cele frumoase și nobile nu au pierit cu desăvârșire, că numele străbunilor nu s-au șters din memoria lor și că ghiara străinului nu a putut, încă, să-i facă până chiar și de a nu ști de unde vin, cine sunt, pentru ce trăiesc și cui datorează existența lor ca națiune, pre cine trebuie să respecte și la cine să se închine. Dar, vai! Decepțiunea fuse amară și eu complect înșelat. Aceea ce credeam nu numai că nu era, dar nu avea nici chiar aparența de a exista. Puțini la număr au fost aceia care s-au găsit pătrunși de adevărate sentimente românești, care și-au cunoscut misiunea și care au alergat spre a contribui la

realizarea acestei idei mărețe. Probă că puțini au răspuns la chemarea ce li s-au făcut, întrucât Comitetul central din Viena se vede silit a face un nou apel²⁷.

Altfel spus, românii nu s-au bulucit să contribuie cu prea multe parale – unii au lepădat doar un singur leu, în semn de batjocură – pentru izbânda serbării de la Putna, doar din indolență față de măreția comemorării lui Ștefan cel Mare și, în nici un caz, din impotență financiară.

Un fapt absolut bizar, ca să nu spunem paradoxal: Serbarea de la Putna a fost propusă și aranjată de studenții români de la Viena, în mare parte bucovineni coborâți de la Obergymnasium din Cernăuți, dar protipendada română din Bucovina, boieri, negustori, arendași, avocați, preoți și profesori nu ajută cu nimic râvna tinerilor alumni vienezi. Nu mai pomenim de marii patrioți Hurmuzachi sau de viitorii luptători pentru unirea Bucovinei cu România, cum s-ar zice, familia Isopescu – Isaie Isopescu, diacon; Constantin Isopescu, învățător în Frătăuții Vechi; Ștefan Isopescu, preot în Arbore; Emanuel Isopescu, preot în Stroiești, Dimitrie și Samoil Isopescu, studenți încă în Viena, dar viitorii profesori în Suceava –, și nici despre câțiva preoți ca Dimitrie Dan, de la Pârteștii de Sus și Cacica; Teodor Patraș de la Siret (viitor stareț la mănăstirea din Putna) sau profesori ca Ioan Drogli, director și inspector școlar, procopsit cu o nevastă mai tânără cu douăzeci de ani decât Herr Ober-Inspektor, nu altcineva decât proaspătul cumnat al lui Mihail Eminescu, însurat cu Aglae, sora poetului, în ziua de 7 ianuarie 1871.

Preotul Ioan Mândrilă din Rădăuți se laudă, într-o cronică puțin credibilă, că i-ar fi găzduit pe cei doi aranșori ai Serbării de la Putna, „Ianuș Slaviciu și Mihalaș Eminescu”, însă nu scapă nicio vorbă cum și prin ce a pus el umărul și punga la desfășurarea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare.

Măcar pentru a-i ușura povara starețului Arcadie Ciupercovici, neamurile sale preotești să-l fi ocrotit cu oarece osârdie: Georgie, preot în Câmpulung, la Biserica „Nașterea Maicii Domnului”, cu câteva bărbânțe de brânză de oi, un tăuraș dolofan trecut câținel peste Obcina Feredeului, prin Moldovița, pe plaiul scurt către Putna; Mihail, preot de ajutor în satele Tereblecea și Stârcea; Vasile, preot în Pârteștii de Jos; fără a-l mai socoti și pe Anastasie, elev în clasa a VIII-a la Obergymnasium din Suceava²⁸. Iraclie Golombiovski, cel puțin, venind de la Stupca, prin Ilișești, Cacica, Solca și Marginea, ajunge la Putna cu feciorul său Ciprian, care cântă la vioară pentru toată Dacia, dar nu s-a îndurat să aducă hrămenilor baremi o tăfâlcă zdravănă cu hribi uscați în bătaia vântului.

Într-un cuvânt, dragostea și recunoștința pentru faptele strămoșilor, care s-au ostenit și încrâncenat pentru un viitor acătărea al urmașilor, erau greu și amarnic de exprimat printr-un cât de firav obol, chiar și la vreme de sărbătoare!!!

²⁷ A. Băjescu, scrisoare publicată în „Telegraful”, anul I, nr. 88, 18/30 iulie 1871, p. 2, apud Alexei Cojocaru, *Serbarea de la Putna, 1871. Publicistică, documente, amintiri*, Mănăstirea Putna, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2021, pp. 110–111.

²⁸ „Schematismus...”, passim.

Din păcate, Comitetul central aranjor al Serbării de la Putna nu a gândit din vreme și ceva mai cuprinzător o strategie de adunare a fondurilor, într-un sfârșit fericit, cheltuielile urcând peste 35 000 de florini, adică 420 kg argint 90%, iar subscripțiile în paginile unor ziare s-au dovedit, mai degrabă, o formulă de publicitate seacă pentru donatori. Programul serbării era fastuos, dar fondurile pentru ospătarea hrămenilor s-au dovedit de prea firav folos. Nici apelul din pragul serbării n-a fost urmat de prinoase consistente. După serbare, președintele Ioan Slavici a fost sechestrat în mănăstire de către creditorii, iar Eminescu s-a dus *per pedes apostolorum* prin orașele din Moldova și a trimis prin poștă banii colectați în mare grabă.

Războiul franco-prusac pornește dintr-o minciună, iar Serbarea de la Putna din august 1870 se amână, peste un an, așijderea printr-o minciună. Pricina amânării din 1870 persistă și în august 1871, numai că acum precaritatea sumelor „incurse” își arată spectrul abia după isprava festinului.

Datoriile *post festum* erau de peste 8 000 de florini, așteptați de măcelar, brutar, antreprenori „în virtutea contractelor subscrise de ...oameni solvabili pușcă” și Slavici dă amănunte: „Am făcut, deci, lista «restanțierilor» și Eminescu a plecat în țară, ca să facă «execuțiunile», cum zicea Vasilică. Aceasta a fost o mare ușurare atât pentru noi, cât și pentru creditorii, căci efectele intervenirii lui Eminescu nu puteau să urmeze decât după câteva zile. În timpul acelor zile de așteptare liniștită, banii ne sosesc întruna și, peste vreo săptămână, când am primit scrisoare de la Eminescu, scăzuserăm datoriile la mai puțin decât jumătate și Dan își bătea joc de Vasilică, repetându-i mereu vorbele: «Casier, va să zică, un om cu casa plină». Nu mă mai oprea acum nimeni la Putna și puteam să mă întorc la Viena și să plec de acolo acasă. Banii au intrat mereu până la sfârșitul lunii octombrie. Și casierul nu numai a achitat toate datoriile, dar a mai și despărțit mormântul de restul bisericii printr-un geamlâc, așezat în cercevele de fer ciocănit, un fel de cutie pentru conservarea urnei și a celorlalte prinoase”²⁹.

Mihail Eminescu a fost nevoit, așadar, să coboare în țară pentru a strânge subscripțiile neachitate, întocmai ca un saniteț rămas pe frontul războiului franco-prusac, cu misia să adune răniții împrăștiați prin șanțuri și hârtoape... În asemenea împrejurări, nu-i de mirare că poetul și-a uitat până în călimara cu amărăciunea amintirilor și nu a lăsat posterității nici o mărturie.

*

Nici câștigul „moral” n-a fost pe măsura idealurilor gândite de studenții români de pretutindeni. Europa se hrănește, așadar, cu paradoxul unității

²⁹ Ioan Slavici, *Aminiri*, apud Alexei Cojocaru, *op. cit.*, p. 328.

germanilor, dar încă nu întrezărește sau îngăduie unitatea românilor. Consecința nu va fi imediată, ci doar amânată, peste 31 de ani, și așteptată prin izbucnirea Marelui Război al popoarelor din august 1914, confruntare față de care Regatul României reușește a-și păstra neutralitatea până în ziua de 15/27 august 1916 (alt hram al Mănăstirii „Adormirii Sfintei Marii”, îndoliat la Putna, dar închinat și Reginei Maria a României), chiar împotriva aliatului cezaro-crăiesc, spre a-și înfăptui unitatea întrevăzută și râvnită de studenții români din 1871.

În acest răstimp, avem o constantă istorică ce animă popoarele europene: naționalitatea în „marginile adevărului”, vorba lui Titu Maiorescu sau a lui Mihai Eminescu, și unitatea națiunii într-o formă de stat aptă să-i asigure viața și calea într-o desăvârșire. Ca să-l invocăm de iznou pe marele poet, în scrisoarea lui de răspuns către Dimitrie Brătianu: „Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări cari formează idealul lui, cum în sămburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oare oamenii cei mari ai României nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esință același la toți și în toți timpii? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunericul secolelor razele lui cele mai frumoase și noi, aginții unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său”³⁰.

Congresul studenților români, propus de Eminescu în partea finală a serbării de la Putna, s-a desfășurat fără nici un program, fără nici o directivă în privința unității culturale românești pentru viitorul apropiat și fără nici un succes. Ideea a fost reluată abia peste 70 de ani, în august 1943, de către scriitorii grupați în jurul revistei „Bucovina literară” de la Cernăuți, care au reușit să organizeze, cu sprijinul neostoit al Mitropolitului Tit Simedrea, Sfatul scriitoricesc de la Putna, cu invitați din Oltenia, Basarabia, Muntenia, Moldova și Transilvania, căci partea de nord a Ardealului se afla sub ocupația hortistă. Dar acest sfat, în condițiile în care trupele armatei române se retrăgeau înfrânte de la Stalingrad, nu a propus nici o perspectivă, ci doar omagierea creștinească a soldaților și scriitorilor români căzuți pe frontul reîntregirii României.

Din păcate, „aginții unei lumii viitoare” de la Serbarea de la Putna, din august 1871, nu au fost chemați de către oamenii politici ai momentului să-și spună cuvântul și să pună umărul în privința orientării statului român pe o cale optimă în desăvârșirea economică, politică și culturală, iar articolele ziaristului Mihai Eminescu, din „Timpul” perioadei noiembrie 1877 – iunie 1882, au rămas strigăte în pustiu.

Numai că, după ce diplomatul francez Aristide Briand s-a exprimat sentențios, în ziua de 5 septembrie 1929, despre virtuala federalizare a statelor Europei, iar Liga Națiunilor Unite, sub președinția lui Nicolae Titulescu, prin Universitatea din București, organizează un concurs deschis studenților de la

³⁰ „Românul”, anul XV, 15 august 1871, pp. 693–694.

Facultățile de Drept, Filosofie și Litere din România, studenții români Emil Cioran și Constantin Noica, de la Filosofie, Vasile Moșinschi și Piki Pogoneanu, de la Drept, sunt premiați pentru disertațiile lor cu un sejur de o lună de zile la Geneva și alta la Paris, în vacanța de vară din 1931, cu singura obligație să participe la dezbaterile Ligii Națiunilor Unite. Dintre cele patru lucrări premiate, se cunoaște doar textul semnat de Emil Cioran sub titlul „Principiul suveranității statului. Liga Națiunilor și federalizarea statelor europene”³¹, unde tânărul de doar douăzeci de ani intuia principala problemă: „Dacă statele confederative n-ar fi limitate în exercitarea suveranității, atunci hotărârile luate nu au nici o capacitate de determinare”. Autorul înfățișa tradiționala dilemă între militarismul imperialist german – care ar fi „realizarea exterioară a unui fond lăuntric specific” – și dezvoltarea unui „viitor imperialism rus” ca „derivativ al regimului revoluționar. Istoria ne arată că imperialismul se naște totdeauna după regimuri revoluționare. Este ca o tentativă de a ieși din haos”³². Ceea ce avea să se petreacă în Europa doar peste zece ani! Răstimp în care Emil Cioran scrie și tipărește fulminanta *Schimbare la față a României*, în ianuarie 1937.

Cu alte cuvinte, o descripție a „neantului valah” între răzlogii neantului european!

La un veac și jumătate de la rostuirea unor astfel de aspirațiuni și inspirațiuni – scrise „în gândirea Dumnezeirei” –, germanii sunt „uniți în cuget și în Dumnezeu”, chiar și după trei războaie (1870–1871), (1914–1918) și (1939–1945), pe când românii se târîie, răzlețiți, din ce în ce în mai rău. Rășluit în teritorii acaparate cu forța ori nedreptatea de către vecini, acest popor își risipește mădularele peste hotarele pământului strămoșesc, diluându-și sângele și răvășindu-și trupul peste mări și țări. Peste România priponită între milenii, deviza studenților din Societatea „România Jună” de la Viena nu este, în acest ceas istoric, nici măcar un abur înmiresmat. Într-un cuvânt, oricât de entuziaști am clama astăzi continuarea idealului de la 1871, vorbele „uniți în cuget, uniți în Dumnezeu” s-au zdrumicat și pierdut în cele patru vânturi din crucea veacurilor.

A trecut un secol și jumătate de la isprava studentească de la Putna hramului din 15/27 august 1871 și încă nu ne-am ostenit cu câteva întrebări spre a ne dumiri în ce măsură se mai poate gândi și vorbi despre continuitatea unui ideal – ideal pe care cei din preajma studenților din 1871 l-au privit cu indiferență și indolență patriotică, iar astăzi „suveranitatea” de a ne rememora trecutul ne este „limitată” prin incriminarea naționalismelor cu serbări anacronice.

Să observăm, însă, că nu avem încă o bibliografie cuprinzătoare cu aceste serbări, n-avem un set de medalioane cu principalii promotori, în idee și faptă, ai fiecărei serbări – conceptori, organizatori, actanți, spectatori, cronicari, reporteri,

³¹ Publicat de Constantin Barbu, în volumul *Sfârșitul care începe*, Craiova, Editura Pentagon-Dionysos, 1991, passim.

³² *Ibidem*, pp. 35–36; apud Ionel Necula, *Cioraniada*, Iași, Editura Studis, 2021, pp. 132–137.

memorialiști – și nu avem încă un adevăr decorticat de sub sintagme patriotarde, iar interesul scăzut asupra evenimentului se observă din șirul evocărilor și studiilor tardive consacrate manifestării din august 1871, de către scriitorii sau istoricii români și comparația cu războiul franco-prusac se impune din nou: despre acest dezastruos război a scris, mai întâi, francezul Ferdinand Delaunay³³, chiar în anul faptelor și cu documente militare de la fața locului, dar despre festinul studenților români se va încumeta doar Teodor Bălan³⁴, abia după o jumătate de veac și încă zece ani³⁵.

³³ Ferdinand Delaunay, *Histoire de la champagne de France 1870–1871*. Avec huit cartes d'après l'État-Major et gravées par M. E. Jouard, Paris, Librairie internationale A. Lacroix, Verboeckhoven et c-ie, 1871, pp. 1–309.

³⁴ Teodor Bălan, „Serbarea de la Putna, 1871”, extras din volumul *Șaptezece de ani de la înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina (1862–1932)*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, 104 p.

³⁵ Alte consemnări asupra subiectului: Ioan Slavici, „Serbarea de la Putna”, în „Convorbiri literare”, 1903; Ion Grămadă, *Societatea Academică Socială Literară „România Jună” din Viena (1871–1911)*, Monografie istorică, Arad, Editura Societății „România Jună”, 1912, 176 p.; Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, cu ilustrațiuni, facsimile și anexe, București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, 176 p.; D. Vatamaniuc, „Serbarea de la Putna”, în *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 617 p.; preot prof. dr. Gheorghe Moiescu, *Centenarul Societății Academice Literare România Jună din Viena 1871–1971*, Viena, Editura Coloniei Române din Austria, 1971 [ediție bilingvă, română, p. 1–40, și germană, p. 42–89]; Teodor Vârcolici, „Serbarea de la Putna”, în idem, *Eminescu și marii săi prieteni*, București, Editura Eminescu, 1989, pp. 53–68; Nicolae Cârlan, *Serbarea națională de la Putna, 15/27 august 1871 (documente)*, Timișoara, 1996; Anghel Popa, *Serbările naționale de la Putna*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2003, 222 p.; Ion Filipciuc, *Eminescu la Putna*, Biblioteca „Miorița”, Câmpulung Bucovina, 2006, 160 p.; *Sfatul scriitoricesc de la Putna, 14–15 august 1943*, ediția a doua, revăzută și întregită de Ion Filipciuc, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2012, 288 + 10 p.; Alexei Cojocaru, *Serbarea de la Putna, 1871, Publicistică, documente, amintiri*, Mănăstirea Putna, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2021, 352 p.; Dragoș Olaru, „Cernăuțeanul Emanuil Logothetti – unul din primii inițiatori ai Serbării de la Putna”, „Scriptum”, anul XXVII, nr. 3–4, 2021, pp. 8–13.